

מעמד הר סיני - התגלות ופישרה

וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק: ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות: ויאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו: ויעמד העם מרחק ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים: ויאמר ה' אל משה כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם: (שמות פרק כ פסוקים טו-יח).¹

שיר השירים רבה פרשה א סימן יג – מלאך או דיבור

"ישקני מנשיקות פיהו". אמר רבי יוחנן: מלאך היה מוציא הדיבור מלפני הקב"ה, על כל דיבור ודיבור, ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו: מקבל אתה עליך את הדיבור הזה? כך וכך דינין יש בו, כך וכך עונשין יש בו, כך וכך גזרות יש בו, כך מצוות וכך קלים וחמורים יש בו, כך וכך מתן שכר יש בו. והיה אומר לו ישראל: הן. וחוזר ואומר לו: מקבל אתה אלוהותו של הקב"ה? והוא אומר לו: הן והן. מיד היה נושקו על פיו. זהו שכתוב: "אִתָּה הִרְאָתָ לְדַעְתִּי" (דברים ד לה) - על ידי שליח.²

ורבנן אמרין: הדיבור עצמו היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו: מקבלני אתה עליך? כך וכך מצוות יש בי, כך וכך דינין יש בי, כך וכך עונשין יש בי, כך וכך גזרות יש בי, כך וכך מצוות יש בי, כך וכך קלין וחמורין יש בי, כך וכך מתן שכר יש בי. והוא אומר: הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו ולמדו התורה. זהו שכתוב: "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" (דברים ד ט). דברים שראו עיניך איך היה הדבור מדבר עמך.³ רבי יהושע בן לוי ורבנן. רבי יהושע אומר: ב' דברות שמעו ישראל מפי הקב"ה: אנכי ולא יהיה לך. זהו שכתוב: ישקני מנשיקות פיהו, ולא כל הנשיקות.⁴ ורבנן אמרין: כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה.⁵ ...

שמות רבה פרשה כח סימן ג – סילוק משה

"וישב משה את דברי העם אל ה' ". אותה שעה בקש הקב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם, והיה משה עומד. אמר הקב"ה: מה אעשה מפני משה? אמר ר' לוי: משל למלך שבקש לעשות אֶפְיִטְמָטָא חוץ מדעתו של

¹ פסוקים אלה אשר באים מיד לאחר עשרת הדברות, מסכמים את השגב של מעמד הר סיני, בדגש על ההתגלות המיוחדת והדיבור הישיר של הקב"ה עם בני ישראל אשר עצבו את האירוע החד פעמי הזה. ראה הפסוקים המקבילים בספר דברים פרקים ד-ה: "ותקרבון ותעמדון תחת ההר וְהָהָר בְּעַרְבָא עֲדָ לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשׂוּךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל: ... הַשָּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ פֶּאֶשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֶתָּה וְיָחִי: ... מִן הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמִיעֵךְ אֶת קוֹל לְיִסְרֹךְ וְעַל הָאָרֶץ הָרֹאֶךְ אֶת אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָה וְדַבְּרִי שְׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ ... פְּנִים בְּפְנִים דָּבַר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: אֲנֹכִי עֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת דְּבַר ה' כִּי יֵרָאֶתֶם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא עֲלִיתֶם בְּהָר לֵאמֹר: הֲאִם הֵייתֶה זֶה הַתְּגַלּוֹת יִשְׂרָאֵל (בלי שליח) או עקיפה (עם שליח)? מה פשר התגלות זו ומה רישומה לדורות, בפרט לאחר חטא העגל? דף זה היה בין הראשונים שכתבנו. אחריו הרחבנו והשלמנו בדפים נוספים בפרשות יתרו, ואתחנן וחג השבועות. ראה [הדף מן השמים דברתי עמכם, מי פיתה את מי בסיני, פנים בפנים דיבר ה' עמכם, מפי הגבורה או מפי משה, האם הוחמצה השעה?](#) ועוד. אך לדף זה שמורה זכות הראשונים וטעמו לא נמר.

² שיטת ר' יוחנן היא שמתן תורה - עשרת הדברות - היה באמצעות מתווך - שליח. לא שליח בשר ודם (משה) אלא מלאך.

³ ובהמשך המדרש שם שיטת ר' שמעון בר יוחאי: "וכיצד היה הדיבור יוצא מפי הקב"ה? רבי שמעון בן יוחאי אומר: מלמד שהיה הדיבור יוצא מימיו של הקב"ה לשמאלן של ישראל, וחוזר ועוקף את מחנה ישראל שמונה עשר מיל על שמונה עשר מיל, וחוזר ומקיף מימין של ישראל לשמאלו של הקב"ה והקב"ה מקבלו בימינו וחוקקו על הלוח. וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, לקיים מה שנאמר: קול ה' חוצב להבות אש. אמר ר' ברכיה: שנה לי ר' חלבו: הדיבור עצמו היה נחקק מאליו. וכשהוא נחקק הולך קולו מסוף העולם ועד סופו שנאמר: קול ה' חוצב להבות אש". שיטת רבנן ור' שמעון בר יוחאי היא שמתן תורה היה בהתגלות ישירה. הדיבור בר טו שיצא מפי הגבורה בלי שום מתווכים. "הדיבור נושקו על פיו ולמדו התורה". זאת ועוד: "הדיבור עצמו היה נחקק מאליו". אחרי שיצא הדיבור מהקב"ה ועבר דרך מחנה ישראל, רק אז נחקק על הלוחות. ולכך יש סיוע טוב מהמקרא שלא בכדי משתמש בפועל ר"ה לגבי הדיבור, ככתוב: "וכל העם רואים את הקולות". מדרש זה, אגב, משוחח עם מדרש פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא' הדברות קמייטא, ממנו משתמע שתחילה הקב"ה פיתה את בני ישראל בעשרת הדברות, בלי האזהרות והדינים שבאו אח"כ. ועל כך הרחבנו בדברינו [מי פיתה את מי בסיני](#).

⁴ שיטת ר' יהושע דסכנין היא הפשרה הידועה שרק את שני הדברות הראשונים שמעו בני ישראל באופן ישיר מפי הקב"ה וכל השאר מגורם מתווך (משה). נימוק המבוסס על גימטריה מובא בהמשך המדרש שם ע"י ממשיכי שיטתו של ר' יהושע: "רבי עזריה ורבי יהודה בר סימון בשם רבי יהושע בן לוי תפשי שיטתיה. אמרי: כתיב: תורה צוה לנו משה (דברים לג ד). כל התורה כולה שיש מאות ושלוש עשרה מצות, הוי: תורה בגימטריא עולה כמנין תר"א מצות דבר עמנו משה. ברם אנכי ולא יהיה לך לא דבר עמנו משה אלא מפי הקב"ה שמענום". ראה דרשה זו גם בגמרא מכות כג ע"ב-כד ע"א. האם ר' יהושע חוזר לשיטת ר' יוחנן לעיל (חוץ משתי הדברות הראשונות)? נראה שלא, לפחות לא אליבא דר' עזריה ור' יהודה תופשי שיטתו של ר' יהושע. ר' יוחנן מדבר על מלאך, כאן מדובר על משה.

⁵ אבל חכמים חולקים על ר' יהושע ומתחברים ל'רבנן' לעיל שמדגישים את הפסוק: "פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך" (וגם לר' יוחנן לעיל שגם הוא אינו מבחין בין הדברות). בהמשך המדרש מנמקים רבנן את שיטתם בכך שהאמירה של בני ישראל למשה: "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות" (שמות כ טז) באה לאחר עשרת הדברות.

אֶפְרָכֹס.⁶ אמר לו: עשה דבר פלוני. אמר לו: כבר נעשית. ושוב אמר לו: לך קרא לפלוני סִינְקְלִיטִיקוֹס ויבוא עמך. עד שהוא הולך עשה המלך מה שביקש. כך ביקש הקב"ה ליתן עשרה דברות. היה משה עומד מצדו. אמר הקב"ה: אני גֹּלָה להם את הרקיע ואומר: "אנכי ה' אלהיך" והם אומרים: מי אמר הקב"ה או משה? אלא ירד משה ואח"כ אני אומר: "אנכי ה' אלהיך". כך אמר הקב"ה למשה: "לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם". אמר לו: כבר הקדשתים, שנאמר: "כי אתה העדותה בנו לאמר וגו'". אמר לו: לך רד ועלית אתה ואהרן עמך. עד שמשה יורד נגלה הקב"ה, שנאמר: "ויורד משה אל העם", מיד: "וידבר אלהים".⁷

שיר השירים רבה פרשה א סימן יד – השליח המתוחכם

"ישקני מנשיקות פיהו". רבי יוחנן פתר קרייה (הפסוק) בישראל בשעה שעלו להר סיני. משל למלך שמבקש ליקח לו אישה בת טובים ובת גנוסים. שלח אצלה שליח. דבר לה. אמרה: איני כדאית לשפחתו אלא רצוני לשמוע מפיו.⁸ כיון שחזר אותו השליח אל המלך היו פניו שוחקות ושיחותיו אינן נשמעות למלך.⁹ המלך שהיה פקח אמר: זה פניו שוחקות - דומה שקבלה עליה, ושיחותיו אינן נשמעות לי - דומה שאמרה רצוני לשמוע מפיו.¹⁰ כך ישראל היא בת טובים השליח זה משה המלך זה הקב"ה. בשעה ההיא: וישב משה את דברי העם אל ה'. (שמות יט ח) ומה תלמוד לומר: "ויגד משה את דברי העם אל ה'?" אלא על ידי שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" - ויגד משה את דברי העם אל ה'. אמר ליה: כך תבעו. אמר ליה: ושמעון למיינוקא מה דהוא בעי.¹¹

שמות רבה פרשה כט סימן ד – בקשו אך לא יכלו לעמוד בכך

אמר ר' לוי: שני דברים שאלו ישראל מלפני הקב"ה: שיראו כבודו וישמעו קולו. והיו רואין את כבודו ושומעין את קולו, שנאמר: "ותאמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו" (דברים ה כא). וכתוב: "ואת קולו שמענו מתוך האש" (שם). ולא היה בהם כח לעמוד. שכיון שבאו לסיני ונגלה להם, פרחו נשמתם, על שדבר עמהם, שנאמר "נפשי יצאה בדברו" (שיר השירים ה, ו). אבל התורה בקשה עליהם רחמים מלפני הקב"ה: יש מלך משיא בתו והורג אנשי ביתו? כל העולם כולו שמחים ובניך מתים? מיד חזרה נשמתן שנאמר: "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יט ח).¹²

אמר ר' לוי: וכי לא היה גלוי לפני המקום שאם הוא מראה כבודו לישראל ומשמיען קולו שאינן יכולין לעמוד?! אלא צפה הקב"ה שהן עתידין לעשות עבודת כוכבים. שלא יהו אומרי: אילו הראנו את כבודו ואת גדלו והשמיענו את קולו לא היינו עושים עבודת כוכבים, לכך נאמר: "שמעה עמי ואדברה, ישראל ואעידה בך, אלהים אלהיך אנכי".¹³

⁶ אֶפְרָכֹס וְסִינְקְלִיטִיקוֹס (להלן) הם דרגות שונות של פקידי המלך ויועציו.

⁷ עד כדי כך חשובה ההתגלות הישירה (ועד כדי כך היה החשש שבני ישראל יתבלבלו ויחליפו בין משה לקב"ה) שהקב"ה כביכול נזקק לכל מיני אמתלאות על מנת לסלק את משה מהזירה. מדרש זה אגב מסתדר טוב מאד עם פשט הפסוקים. ראה שמות יט פסוקים טז-כח. הקריאה הנוספת למשה בפסוק כ, לאחר שבפסוק יט כבר התחילה ההתגלות, וכל הקטע כ עד כה, הם באמת תמוהים. אלא אם נלך בדרכו של המדרש. ועדיין הפסוק החותם את פרק יט ונראה כפתיח לפרק כ (חלוקת הפרקים היא מאוחרת כידוע ולא מבית מדרשם של כמי ישראל): "וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם" נשמע קצת בעייתי בקשר לדרשה זו. פרשני המקרא פרשו אותו כסוגר את פרט יט ומורה לעם על האזהרה לא להתקרב להר ולא כאמירה של הדברות. והנושא מורכב וסבוך ורבו בו הפירושים.

⁸ הביטוי "איני כדאית לשפחתו" שפירושו אינני ראויה להיות שפחתו והוא מציע לי להיות אשתו, מזכיר את הפסוק ממגילת רות (שבועות!) "ואני לא אהיה כאחת שפחתך". ראה רש"י שם (פרק ב פסוק יג).

⁹ שהיה מדבר בלחש, ממלמל לעצמו.

¹⁰ יש שיח סמוי בין בת הטובים והמלך, אבל לא בלי תיווכו השקט והסמוי של השליח שנהג בתבונה. והנמשל ברור.

¹¹ תרגום: ושומעין לתינוק מה שהוא מבקש. ובהמשך המדרש שם: "תני רבי שמעון בן יוחאי: כך תבעו: אמרו: רצוננו לראות כבוד מלכנו". משמע שמי שביקש את ההתגלות הישירה הם בני ישראל. והקב"ה שמח על כך. השליח רק מביא את הרצון להתגלות הישירה, ברמז או בהגדה ברורה.

¹² בדומה למדרש הקודם, הכלה בקשה לשמוע ישרות מפי המלך, אך כזשה דיבר אליה, לא יכלה לעמוד בפני עוצמת הדיבור והחזיון. ומה עושה כאן התורה? אפשר שהיא באה לומר שעשרת הדברות אינם כל התורה וההתגלות הגדולה אינה חיי היום יום. המטרה האמתית היא קיום מצוות התורה בחיי היום יום ואינו דין שזה יתבטל בגין האירוע הגדול. אפשר.

¹³ נראה שזו דרשה אחרת בשם ר' לוי. ראה הנוס במקבילה בשיר השירים רבה א יד: "רבי פנחס בשם ר' לוי: גלוי היה לפני הקב"ה שעתידים ישראל להמיר כבודו באחר. שנאמר: וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב - שלא יהו אומרים: אילו הראנו את כבודו ואת גדולו, היינו מאמינים לו. ועכשיו שלא הראנו את כבודו ואת גדולו, אין אנו מאמינים לו. לקיים מה שנאמר: ואל תבוא במשפט את עבדך (תהלים קמג ב)". משני מקורות אלה עולה שמי שבאמת ביקש את ההתגלות הישירה הוא הקב"ה ולא ישראל ושבקשה זו קשורה לחטא העגל.

שמות רבה פרשה מא סימן ג

"ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו ... שני לוחות העדות כתובים באצבע אלהים". זהו שכתוב: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב ו). גדולה החכמה, וגדולה ממנה הדעת והתבונה. הוי: "כי ה' יתן חכמה", אבל למי שהוא אוהב: "מפיו דעת ותבונה" ... למה הדבר דומה? למלך שהיה לו בן. בא בנו מבית הספר מצא תמחוי לפניו אביו. נטל אביו חתיכה אחת ונתנה לו. מה עשה בנו? אמר לו: איני מבקש אלא מזה שבתוך פיך. מה עשה? נתנו לו ... הוי: "כי ה' יתן חכמה". וכל מי שהוא מחבבו יותר: "מפיו דעת ותבונה".¹⁴

דבר אחר: אתה מוצא בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשים לשמוע הדברות מפי הקב"ה. אמר ר' פנחס הכהן בן חמא: שני דברים שאלו ישראל מן הקב"ה: לראות דמותו ולשמוע מפיו הדברות. כמו שכתוב: "ישקני מנשיקות פיהו". אמר ר' פנחס הכהן בן חמא: שומעין לשוטה מה שהוא מבקש? אלא שהיה צפוי וגלוי לפני הקב"ה שעתידין ישראל אחר מי יום לעשות העגל. אמר הקב"ה: אם איני שומע להם עתידין הם לומר: לא תבענו ביד משה, אלא שיראנו הקב"ה דמותו וידבר עמנו! אמר הקב"ה: שלא יהא להם פתחון פה לומר שמפני שלא שמענו מפיו ולא ראינו דמותו לפיכך עשינו לנו אלהים. אלא מה אעשה? הריני מראה להם דמותי ומדבר עמהם פה אל פה. כמה שאתה אומר: "וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: אנכי ה' אלהיך", הוי: "כי ה' יתן חכמה" - "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו ... שני לוחות העדות כתובים באצבע אלהים". "מפיו דעת ותבונה" - שנתנה להם תורה מפי הקב"ה.¹⁵

חג שמח¹⁶

מחלקי המים

¹⁴ על קטע זה של המדרש הרחבנו בדברינו [ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו](#) בפרשת כי תשא.
¹⁵ אנחנו עומדים בפרשת כי תשא בלוחות השניים ומה פשוט יותר מלומר שההתגלות הישירה לא צלחה. השליח שסולק הצידה בלוחות הראשונים שנחקקו בדיבור הישיר, חוזר ל"מרכז הבמה" ומפסל את הלוחות השניים שהתקיימו. אבל לא כך סבור המדרש. גם אם נשברו הלוחות הראשונים עדיין חשיבותה של ההתגלות הראשונה במקומה עומדת ולא רק כפתחון פה לחטא העגל. הנתנה דרך משה היא בבחינת "כי ה' יתן חכמה". ההתגלות הישירה היא בבחינת "מפיו דעת ותבונה". בקשת הקב"ה להתגלות הישירה קשורה לחטא העגל. בקשת בני ישראל, הילד שמבקש לאכול ישירות מה שבפיו של אביו, היא לדורות. וצריך עיון נוסף.
¹⁶ ראה פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) נספחים ב - פרשה אחרת על ההבדל בין חג הפסח, שבועות וחג הסוכות לעניין השמחה. חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו" שבו כתוב שלוש פעמים שמחה, בחג הפסח (חג המצות) אין כתוב בתורה שמחה כלל. בחג השבועות יש שמחה אחת, מוגבלת, שכתוב: "ועשית חג שבועות לי"י אלהיך ושמחת אתה וביתך (דברים טז י-יא). ולמה כתוב שם שמחה אחת? מפני שהתבואה נכנסת בפנים ... אבל פירות האילן נידונין". נשמח עם הכנסת התבואה ונתפלל על פירות האילן.
 עמ' 3 מתוך 3